

Odziv na teze za javno razpravo ob spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja,*

ki jih je za javno razpravo objavilo Ministrstvo za šolstvo in šport na svoji spletni strani

Spoštovani!

V 4. točki predlogov, ki govori o različnih možnostih za organiziranje podpornih dejavnosti v vzgoji in izobraževanju in s tem racionalizacijo spremljevalnih dejavnosti, med drugim piše, da bodo »Spremembe zakona občinam, kot ustanoviteljem vrtcev in osnovnih šol, omogočile njihovo povezovanje v vzgojno-izobraževalne centre ... in da bo center za združene vzgojno-izobraževalne zavode izvajal poslovodne naloge in naloge izvajanja spremljajočih dejavnosti (računovodstvo, pravno-kadrovske dejavnosti, organiziranje prehrane, vzdrževanje, čiščenje prostorov, svetovalne storitve in podobno)«.

Čeprav je posebej poudarjeno, da gre za racionalizacijo »spremljevalnih dejavnosti«, da bi šole v centrih združevale pravne in finančne posle in bi centri razbremenjevali ravnatelje predvsem administrativnih poslov, nam ostane nepojasnjeno, kakšne svetovalne storitve, naj bi opravljal center, kamor se bodo vzgojno-izobraževalni zavodi združevali.

Postavlja se nam vprašanje, ali predlagatelj razume šolsko svetovalno delo kot »spremljevalno dejavnost« ali kot *pedagoško dejavnost*, kot je bila doslej razumljena in definirana, in ali to pomeni, da namerava predlagatelj zakona umakniti svetovalne službe iz vrtcev in šol v centre. Če je to (prikriti) cilj predlagatelja zakona, potem moramo opozoriti na posledice takih posegov za kakovost vzgojno-izobraževalnega dela, skrbi za kakovost posamezne šole in razvoj učencev.

Ti predvideni predlogi za spremembe v kombinaciji s še nekaterimi predlogi, obračajo na glavo dosedanje trende v razvoju šolstva pri nas in gredo tudi v nasproti smeri trendov, ki jim sledimo zadnjih trideset let v svetu.

Prenašanje poslovodnih pristojnosti s posameznih zavodov (vrtcev in šol) na centre, povečevanje števila oddelkov v posameznih zavodih, ukinjanje mesta pomočnika ravnatelja je značilnost centralizacije šolskega sistema. Razbremenitev ravnateljev poslovodnih in administrativnih del, skrbi za materialne, finančne in kadrovske potrebe ter zoževanje ravnateljevih nalog predvsem za pedagoško

* Pismo Oddelka za pedagogiko in andragogiko, Filozofska fakulteta v Ljubljani, ministru za šolstvo in šport, dr. Milanu Zveru.

delo je bila temeljna značilnost nekdanjih vzhodnoevropskih socialističnih šolskih sistemov. Značilnost teh sistemov je tudi, da ne marajo šolskih svetovalnih služb, kakršne poznamo pri nas, ker po svoji filozofski, konceptualni in metodološki usmerjenosti izhajajo iz potreb šole, potreb učencev, učiteljev, staršev in šolskega okolja. Taka svetovalna služba namreč onemogoča preglednost nad delom šol.

V nasprotju s tem naj spomnimo, da so najrazvitejše države sveta od začetka sedemdesetih let iskale formulo, kako kljub zmanjšanju finančnih sredstev, namenjenih za vzgojo in izobraževanje, ohranjati ali celo izboljšati kakovost šolskega dela. Ugotovile so, da je prepuščanje večje avtonomije šolam (med drugim tudi na področju financ, kadrov, kurikula, organizacije in strukture) najboljšo sredstvo racionalizacije stroškov. Tako racionalno, kot se lahko vede pri uporabi sredstev šola ali vrtec, se ne more nikoli vesti nobena država ali centrala, razen seveda, če ne gre preprosto za rezanje sredstev. Razpravljanje o tem bi bilo pred sprejetjem sprememb zakonodaje več kot koristno.

Sicer pa oblikovanje takih centrov ni nekaj novega. Take centre smo pri nas pred dvajsetimi leti že ustanavljali. Tudi takrat je bil eden od temeljnih namenov centrov razbremenjevanje ravnatelja poslovodskih poslov zaradi povečevanja njihove pedagoške vloge, pa so tako ideja kot centri kmalu šli v pozabo, ker se je izkazalo, da ni zaželenih učinkov. Izkazalo se je, da so bili taki centri uspešni le tam, kjer so smisel glede na konkretne okoliščine uvidele vzgojno-izobraževalne institucije same.

Sprašujemo se, ali bodo centri zares toliko razbremenili ravnatelje poslovodnih del, da bodo lahko predvsem pedagoški vodje, in koliko so ravnatelji usposobljeni za pedagoško vodenje šol?

Raznovrstnost strokovnih profilov, iz katerih izhajajo ravnatelji, je velika, velike so tudi razlike v pedagoških, psiholoških, metodoloških in drugih znanjih ravnateljev, potrebnih za pedagoško vodenje šol. Res je, da so se ravnatelji usposabljali za vodenje šol v šoli za ravnatelje, vendar se vprašajmo, kakšen je bil program tega usposabljanja, koliko je bilo znanj s področja poslovanja in koliko s področja pedagoškega vodenja. Kaj jim še ostane od te šole, ko znanj s področja poslovanja ne bodo več potrebovali? Koliko so ravnatelji usposobljeni za pedagoško vodenje šole, koliko so sposobni obvladovati pedagoške oziroma vzgojno-izobraževalne probleme? Biti ravnatelj kot pedagoški vodja v današnji šoli ni isto kot biti pedagoški vodja šole pred petdesetimi leti.

To so nekateri razlogi in vprašanja, skozi katere je treba gledati morebitno umikanje svetovalnih služb v centre.

Umikanje svetovalnih služb iz šol v centrale bi seveda povečalo preglednost šolskega sistema in tudi vzgojno-izobraževalnega dela posameznih šol, s kontrolo nad procesom (dogajanjem v šoli) vred, vendar bi to lahko imelo zelo neprijetne posledice za delo šol. Dejali bi lahko celo, da je umikanje svetovalnih služb iz šol, ki so danes pravzaprav najmočnejše strokovno žarišče šol, v nasprotju z razglašanimi stališči in projekti, ki jih predlagatelji še napovedujejo, pri tem mislimo predvsem na povečevanje (utrjevanje) vzgojne oziroma oblikovne funkcije šole, zahteve po povečevanju profesionalizacije dela in notranje evalvacije (samoevalvacije), ki naj bi bila v funkciji šolskega razvoja.

O pomenu in vlogi šolskih svetovalnih služb v naših šolah naj navedemo samo nekaj dejstev.

Šolske svetovalne službe pri nas imajo štiridesetletno tradicijo in jasno izdelan koncept, ki temelji na humanistično-antropoloških osnovah, sta v ospredju predvsem človek in njegovo dobro. Poslanstvo šolskih svetovalnih služb je usmerjeno v razvoj posameznih učencev in razvoj institucije.

Umikanje svetovalnih služb iz šole bi pomenilo, da te svetovalne službe prenehajo biti šolske. V začetku devetdesetih let so podobni projekti takratnih šolskih in političnih oblasti že obstajali, vendar so bili takrat odločno zavrženi v širši strokovni javnosti.

Zavedati se je treba, da šolska svetovalna služba ni v šoli samo zaradi nekaterih (problematičnih) učencev, pač pa je na šoli zaradi vseh učencev. Odlika svetovalne službe je, da je učencem tudi takoj pri roki, da jim je hitro, vsak trenutek dostopna, kar ni odlika služb, ki so nameščene zunaj šol. Prednost svetovalne službe je, da pozna konkretne okoliščine življenja otrok v posamezni šoli in je zato lahko uspešnejša pri pomoči otrokom/učencem, kar ni odlika služb, ki prihajajo na šolo ali so odmaknjene od nje. Umeščenost svetovalnih delavcev v šolo bolj odpira vrata tudi preventivnim dejavnostim, ki jih svetovalni delavci izvajajo s posameznimi skupinami otrok/učencev, kar ni značilnost svetovalnih eksternatov.

Če se bo šolska svetovalna služba umaknila iz šol, se bo oddaljila tudi od učiteljev. Prednost njihove umeščenosti v šolo je tudi v tem, da so svetovalni delavci takoj pri roki tudi učiteljem, to pa zopet ni odlika zunanjih svetovalnih služb.

Šolska svetovalna služba na šoli ni samo zaradi učencev in učiteljev. Njihovo delo je usmerjeno tudi v razvoj šole. Šolska svetovalna služba daje podporo razvoju šolskega socialnega, pedagoškega in psihološkega prostora, tako za učence kot tudi za učitelje.

Na nedavnem posvetu v Žalcu (13. in 14. 4. 2007) o vzgojnih konceptih šol je bila enotna ugotovitev, da vzgojnega koncepta šolam ne more postavljati nobena zunanja institucija, še najmanj pa država. Vzgojni koncept lahko postavijo le šole same, skupaj z vodstvom šole, učitelji, starši in učenci. Če se bodo predstavljale svetovalne službe v nekakšne centre, potem bodo še manjše možnosti za oblikovanje šolskih vzgojnih konceptov in obvladovanje vzgojnih problemov šol; ne vidimo realne možnosti, da bi šole brez šolskih svetovalnih delavcev (zlasti temeljnih profilov) lahko oblikovale koherenten vzgojni koncept. Mislimo, da so to danes po šolah edini profili strokovnih delavcev, ki so metodološko usposobljeni za vodenje takih pedagoških projektov, kot so »vzgojni koncepti šol« (od avdita prek načrtovanja, spremljanja do evalvacije koncepta dela šole, to je tistega, kar nam danes najbolj primanjkuje).

Poleg ravnatelja so svetovalni delavci edini strokovni profil na šoli, ki šolo lahko zagledajo kot celoto, s t. i. »pogledom od zgoraj«. To jim omogoča (in jih zavezuje), da sodelujejo in prevzemajo strokovno odgovornost za načrtovanje, spremljanje in evalvacijo šolskega pedagoškega (vzgojno-izobraževalnega) dela. Notranja evalvacija je kri razvoja šole; brez nje ni realnega razvoja šole. Šolska zakonodaja lahko zaukaže, da morajo šole in učitelji delo samoevalvirati, ne more pa zagotoviti, da bo samoevalvacija strokovno tudi izpeljana. Samoevalvacije

tudi ne morejo izpeljati zunanje svetovalne službe, to ni v njihovi moči. Če samo pomislimo na to, kako zahtevna je ta vrsta evalvacije, kakšni pogoji so za tovrstno evalvacijo potrebni, ugotovimo, da pravzaprav brez znanj, ki jih imajo danes nekateri profili svetovalnih delavcev, te evalvacije sploh ni mogoče izpeljati.

Šolski svetovalni delavci so danes eden pomembnejših mostov za vzpostavljanje bližine med domom in šolo. Po opravljenih raziskavah je vzpostavljanje sodelovanja med domom in šolo najpomembnejša naloga, ki jo ravnatelj zaupa (prepušča) šolskim svetovalnim delavcem.

Navsezadnje pri razmisleku o tem, ali svetovalno službo prenesti s šol na centre zunaj šole, še tole. Posledica takega sistema pomoči otrokom in učencem, kakršnega imamo, je bila, da (za razliko od večine šolskih sistemov) nimamo razvitih zunajšolskih svetovalnih institucij za otroke in mladostnike. S preprostim prenosom sedanjih svetovalnih služb na zunanje centre še zdaleč ne bi ustvarili svetovalnih pogojev in možnosti, kakršne imajo npr. v Avstriji, Nemčiji in drugje. Verjetnost, da bi se celoten šolski in svetovalni sistem zrušil, je velika, kar bi povzročilo revolt strokovnih delavcev in staršev. Se je pri pripravi predloga sprememb pomislilo, kolikšne bodo v tem primeru finančne posledice?

Če je namen predlagateljev v resnici potisniti šolske svetovalne službe iz šol in jih umestiti med »spremljajoče dejavnosti«, kot so računovodstvo, pravno-varnostne službe, prehrana, prevozi itn., potem bomo širši strokovni in drugi javnosti še podrobneje pojasnili morebitne posledice predlaganih sprememb.

S spoštovanjem in pozdravi!

*Predstojnica oddelka,
doc. dr. Jana Kalin*